

Aki posztumusz könyvével erdészettörténetet írt

Emlékező recenzió Barthos Gyula születésének 120 éves évfordulója alkalmából

Több mint másfél éve már, hogy megisztelő felkérést kaptam dr. Oroszi Sándor kollégámtól. Elküldte számomra Barthos Gyula: Erdészüdv, vadászüdv! című könyvének vaskos kéziratát, azzal a céllal, hogy tekintse át olyan valaki is, aki személyes közelségben állt a szerzővel.

Jómagam, kezdő erdőmérnökként, 1963 nyarán, negyven éve kerültem Nagykanizsára. Itt ismertem meg a rendkívül tiszteletre méltó, nyolcvanas éveinek elején járó, gyémántdiplomás erdőmérnököt, mellesleg országosan is elismert ornitológust, Barthos Gyulát.

Szaktám mellett talán a fiatalságonak és a történelem iránti érdeklődésnek köszönhettem, hogy hamar bizalmába fogadott a sokak számára távolságtartónak tűnő, bölcs humorú, szikár öregúr.

A sors különös kegyének tartom, hogy számtalan estébe hajló délutánon élvezhettem lebilincselő elbeszélését a romantikusan szép, de férfiasan nehéz rettyezáti erdőtiszt életéről, a Déli-Kárpátok titokzatos világáról, az egész élet-szemléletét meghatározó, kárpáti „nagy kaland”-ról, és nem utolsósorban a Nagykanizsa környéki erdők már akkor lassan feledésbe tűnő múltjáról.

Ma sem tudom az okát, de nem kérdeztem meg: miért nem írta meg nem mindennapi szakmai tapasztalatait és élményeit könyvben is.

Nos, majd negyven esztendő múltán – a kézirat megérkezése után – kaptam meg meghatottan a képzeletbeli választ: igenis megírta ő a vele történeteket, és nemcsak a rettyezáti erdészkedését, a hallatlanul izgalmas vadászkatákat, hanem előtte a szegényesen is gondtalan és csodálatos selmeci diákéveket, majd a kárpáti évek után menekülését Erdélyből, azután a herceg Batthyány–Strattmann László nagykanizsai erdőhivatalának élén eltöltött negyedszázad említésre méltó eseményeit, és hát az örök, nagy szerelmet, a hét évtizednyi madártani megfigyeléseit is.

Visszagondolva nem nehéz belátnunk, hogy egy grófi uradalmi főerdész, majd hitbizományi hercegi főerdőmester visszaemlékezéseinek ki-

adása 1945 után – bár próbálkozott vele – szóba sem jöhetett.

Ilyen előzmények után 2002 őszén az erdészársadalom számára teljesen váratlanul – posztumusz műként – az Erdészettörténeti Közlemények kiadványaként dr. Oroszi Sándor szerkesztésében megjelent Barthos Gyula: Erdészüdv, vadászüdv! című, impozáns könyve.

Magának a 800 oldalas, hatalmas műnek az anyaga évtizedeken át hányatott sorsú, feldolgozatlan, részben hiányos hagyatékként került a Magyar Mezőgazdasági Múzeumba. Itt talált rá a szerkesztő, aki értő és féltő szeretettel vette gondozásába az erdészettörténeti szempontból több vonatkozásban is hézgapótló, felbecsülhetetlen értéket. Ezután két hosszú év kutató, gyűjtő, majd rendkívül alapos szerkesztői munkájának köszönhetően, végre közzékinccsé válhattak egy széles látókörű, sokoldalúan felkészült, kutató típusú erdész szakember, egyben szenvedélyes vadász és jeles ornitológus munkásságának, élményvilágának főbb mozzanatait, szakszerűen hiteles naplójegyzetei, megfigyelései, feljegyzései és fennmaradt levelezése.

A könyv bevezető részéből kiderül, hogy a Zala vármegyei Nagykanizsán, 1883. június 30-án született szerzőt már kora fiatalságában rabul ejtette az erdő, a vad és a madárvilág együttesének olthatatlan szeretete. Így természetes volt, hogy útja 1901 őszén, a piaristáknál tett érettségije után, a selmeciányai Bányászati és Erdészeti Akadémia erdőmérnöki szakára vezetett. Életének ettől a meghatározó időpontjától és eseményétől követhetjük nyomon lebilincselő visszaemlékezését, amely a magyarság XX. századi, nemzeti tragédiákkal terhes korszakain ível át, benne az Osztrák–Magyar Monarchia utolsó két évtizedével, a trianoni traumával, majd a két világháború közötti negyedszázaddal, s végül a számára különösen is fájdalmas, 1945 utáni idegen világgal.

A szerző a gyakorlati idejének letöltése után, 1906-ban kapott erdőmérnöki oklevelet, s ezen a ponton avatja be az olvasót élete akkori nagy elhatározásába, a nagy kihívásba, nevezetesen –

tudományos állásajánlatokat elhárítva –, elfogadta a Déli-Kárpátok rettyezáti hegytömbjében megbúvó, gróf Kendeffy uradalom erdőbirtokának Malomvízen megüresedett főerdészi posztját.

Ez a lépése nemcsak az ő számára jelentett különleges szakmai élményt, hanem visszaemlékezései kapcsán, közvetve számunkra is. A pályája legelején álló fiatal erdőmérnököt a teljesen ismeretlen világ zord természeti körülményei és a mindennapi élet hasonlóan mostoha viszonyai, napló vezetésére, feljegyzések írására készítették. Ennek köszönhetjük, hogy egy szakmailag felkészült, művelt, jó tollú erdőtiszt hiteles leírása alapján, megismerhetjük a XX. század első évtizedeinek kárpáti erdőgazdálkodását, s a korabeli gazdasági körülményeket, mintegy kortörténeti és szociológiai leírását adva a Rettyezáton élő és dolgozó sokszínű nácio igénytelenül küzdelmes, nehéz életének. Mindez felbecsülhetetlen értéke a könyvnek, hiszen ilyen színvonalas és részletes leírást sem előtte, sem utána nem találunk erről az időszakról erdészeti irodalmunkban.

A szerző nem titkolja, hogy ízig-vérig erdőművelő, aki a szakmai igényességétől áthatva, döbbenettel konstataálta a Rettyezáton a nagy fakitermelő cégek által hátrahagyott és elgyomosodott ezerholdas tarvágásokat. Ő Selmecen a híres professzoroktól nem ezt tanulta, ezért is szenvedélyesen izgatták a magashegységi erdők megőrzésének kérdései, az ottani erdőfelújítás rendkívüli nehézségei.

Könyvében összehasonlításokat tesz a dél-dunántúli erdőkkel, ahol aránylag rövid időn belül is sok változás történhet. Ezzel szemben a kárpáti erdőkben a természeti tényezők szinte semmit sem változnak. Az mindenesetre megelégedéssel töltötte el, hogy a kárpáti erdők ellenálltak a rovarkárnak és a széldöntésnek, nem úgy, mint az „ithoniak”, vagy a nyugat-európai fenyőerdők. Ahogy írja: „...a rettyezáti fenyőerdőség egészében biológiai értelmezésben is egészséges volt.”

Barthos Gyulának a román megszállás után – családjával egyetemben – menekülnie kellett Erdélyből. Szerencsésé-

re szülővárosában, Nagykanizsán, váratlanul álláslehetőség várta a herceg Battyhány-Stratmann László Hitbizomány erdőhivatalánál. Az 1919 elejétől kezdődő negyedszázadnyi időszakába is beavatja az olvasót, de erről a korszakáról inkább igen gazdag madártani megfigyelései, naplószerű feljegyzései, vadászati jellegű írásai és levelezése tanúskodnak.

Barthos Gyula erdőtisztí életének mindenkor elválaszthatatlan része volt az etikus vadászemberi magatartás. Szenvédélyes vadász volt, azonban mi sem állt tőle távolabb, mint az esztelen öldöklés. A vad szeretetéből adódóan egyes vadgazdálkodási, főleg vadtelepítési kérdések is felettebb izgatták a fantáziáját.

A könyvnek – a vadászolvasók nagy öröme – több mint harmadnyi részét ölelik fel a vadászati témájú írások. Különösen a retyezáti tizenkét éve ajándékozta meg a szerzőt hallatlanul izgalmas vadászélményekkel. Írói vénája, mondatfűzései, az élmények képszerűsége legkifejezőbbben itt mutatkozik meg. Csodálatos, ahogyan az olvasó is átérezheti azt a hatalmas feszültséget, amely a bátor vadászember minden porcikáját átjárja, legyen szó akár a medvével, akár a mindenre elszánt orvvadászokkal való találkozásáról.

Barthos Gyula a retyezáti vadászparadicsomból – élén az európai hírű zergeállománnyal és a medvével – csupán a dél-dunántúli lombos erdők „királyát”, a szarvast hiányolta, amelyet annyira tiszteletben tartott, hogy a nevet legszívesebben nagy kezdőbetűvel írta volna. Vadtelepítő, kísérletező kedvét itt is megismerhetjük, ugyanis Dél-Dunántúlról 21 tenyészállatot hozatott, de végül is terve nem járt sikerrel.

Öröme a Déli-Kárpátokban, a madárvilág rendkívül gazdag volt, így a tucatnyi év alatt ritka állatfajokat is megfigyelhetett.

Feltétlenül említést érdemel és a könyv egyik kuriózumaként tarthatjuk számon a szerzőnek különleges emberekkel való érdekesítő találkozásait a Retyezáton, amelynek köszönhetően olyan neves emberekkel ismerkedhetünk meg, mint Nopcsa Ferenc, az „üstökös fényű tudós”, aki később a Magyar Királyi Földtani Intézet igazgatója lett, vagy Maderspach Viktor, a híres sportvadász és neves vadászíró.

A könyvnek szintén ritka különlegessége a mellékletben közölt lőjegyzék. A majd hat évtizednyi idő alatt – 1895–1951 között –, az általa számolt

Archív fotó az 1958. évi *Az Erdő szaklapból*. A nyíl Barthos Gyulát jelöli.

harmincezernél is több állatot tartalmazó lőjegyzék zöme 207 madárfajból tevődik össze, amelyek széles körű ornitológiai munkásságához szolgáltatott vizsgálati anyagot.

Barthos Gyula joggal büszke rá, hogy diplomájának átvételekor, 1906-ban az ornitológusok már „jegyezték” a nevét, s 23 éves korában olyan nagy megtisztetés érte, hogy Herman Ottó, a kiváló tudós és vezető, asszisztensnek hívta meg a Magyar Királyi Ornitológiai Központba. Ha akkor elfogadja az állásajánlatot, ma bizonyára szegényebbek letünk volna e nagyszerű könyvvel, vagy gazdagabbak egy főállású, jeles ornitológussal. Isten útjai kifürkészhetetlenek.

A szerző ornitológiai vizsgálatairól megtudhatjuk, hogy azok elsősorban a madarak élővilági szerepére, elhelyezkedésükre, vonulásaikra, táplálkozásukra vonatkoznak. Vizsgálati területei földrajzilag is igen változatosak voltak, hogy csak a Retyezátot, a Nagykanizsa környéki erdőket, mezőket, a Kis-Balaton, vagy éppen a Baláta-tó ősi lápvilágát említsük.

Ornitológiai munkásságának igen jelentős érdeme, hogy korát megelőzve foglalkozott a dél-zalai erdők biológiai erdővédelmének kérdéseivel, s nagyon sok ma is helytálló észrevételt tett. Országosan is úttörő szerepe van ezen a téren.

A könyv hatalmas ornitológiai munkásságának csak töredékét öleli fel. Hét évtizednyi vizsgálódásainak eredményeit döntően különböző szaklapokban közölte. Csak a fellelt madártani jellegű cikkeinek száma is közelíti a kettőszázat.

Említsük meg azt is, hogy a szerző a hazai gyakorlatot jóval megelőzően foglalkozott az erdősávok és fasorok, a zöld folyosók fontosságával, s felhívta a

figyelmet azoknak a madárvilág életében betöltendő egyre nélkülözhetetlenebb szerepére.

Barthos Gyula nagy ívű munkásságának középpontjában mindig a természet végtelen szeretete és védelme állt. Jó példa erre, hogy már 1920-ban felvette a Kis-Balaton nemzeti parkká váló nyilvánításának gondolatát. Kaán Károly mellett őt is erősen foglalkoztatták az ifjúság természetszeretetre való nevelésének kérdései. Messzelátó felismeréseikért joggal soroljuk az első magyar természetvédők közé.

A könyv kiadásával, s annak előzményeivel dr. Oroszi Sándor óriási feladatra vállalkozott, s elévülhetetlen érdeme, hogy ilyen színvonalasan szerkesztett, kiegészítésekkel, jegyzetekkel, részletes magyarázatokkal ellátott, becses értékű, remek erdészettörténeti kiadvánnyal letünk gazdagabbak. Köszönet érte! Azt hiszem, nagyon súlyos hiba lett volna, ha a hatalmas Barthos-anyag a jótékony feledés homályában marad.

Úgy gondolom, hogy a posztumusz könyv utólag méltó és megérdemelt elégtétel a szerzőnek, akinek a neve és műve kitörölhetetlenül bekerült a magyar erdészettörténet képzeletbeli aranykönyvébe.

Legyen e vázlatos és utólagos recenzió egyben köszöntés és főhajtás a 120 éve született magas felkészültségű, határozott és következetes emberi-erkölcsi tartású, mélyen haza- és erdőszerető erdészszakember emléke előtt, sugallva azt, hogy erdészszakmunkáink megőrzött gondolataiból – ahogyan Barthos Gyulából is – mindenkor erőt és követendő példát meríthetünk.

Dr. Baráth László
Nagykanizsa